

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ВФПО
ВСП «ЗОЛОЧІВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЛНУП»

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ
В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

КОНКУРС «Педагогічний ОСКАР-2026»

НОМІНАЦІЯ. Особливості організації освітнього процесу у закладі фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ Н Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ Н 7 Агроінженерія

Укладач Янківський Іван Павлович – викладач технічних дисциплін, викладач-методист, кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії»

Рецензент Боднар Ольга Володимирівна, викладач БЖД і охорони праці, кваліфікаційна категорія « спеціаліст вищої категорії»

В даній роботі обґрунтовано надзвичайні ситуації, їх причини і наслідки. Звернуто увагу на надзвичайні ситуації пов'язані з військовими діями. Обумовлено особливості навчально-виховного процесу в умовах надзвичайних ситуацій та дії педагогічних працівників у цих умовах.

Затверджено цикловою комісією загально-технічних дисциплін.

Протокол № 5 від 17 грудня 2025 року

Зміст

Вступ.....	4
1. Суть надзвичайних ситуацій.....	5
2. Види надзвичайних ситуацій.....	7
3. Надзвичайні ситуації воєнного часу.....	9
4. Наслідки спричинені надзвичайними ситуаціями.....	12
5. Способи захисту в умовах надзвичайних ситуацій.....	14
6. Особливості навчально- виховного процесу в умовах надзвичайних ситуацій.....	16
Список використаних літературних джерел.....	21

Вступ.

Сучасний рівень науково-технічного прогресу в різних галузях народного господарства на основі новітньої техніки, індустріальних технологій, використання атомної енергії створює велику вірогідність надзвичайних ситуацій та небезпек. Цьому також сприяють зміни кліматичних умов, обумовлюють масштаби аварійності і небезпечні прояви техногенного характеру.

Важливим елементом сучасних небезпек - є військові дії, які створюють небезпечні умови існування як військових так і цивільних осіб.

Неминучі війни, зумовлені як політичними так і матеріальними процесами, несуть величезні втрати всього живого та страшні руйнування. Всі ці особливості сучасного техносотіального середовища підвищують рівень, а також тяжкість наслідків, спричинених надзвичайними ситуаціями.

В силу цього є актуальним и питанням обізнаності мас з умовами надзвичайних ситуацій, та їх дії з метою уникнення або зменшення їх впливів.

В сучасних умовах життя кожен громадянин країни повинен володіти здатністю швидко сприймати і переосмислювати значний об'єм інформації, своєчасно приймати правильні рішення, та вміло і адекватно діяти в критичних ситуаціях.

1. Суть надзвичайних ситуацій.

Надзвичайна ситуація – це порушення нормальних умов життя і діяльності людей та об’єктів, або території, спричинені аваріями, катастрофами, стихійними лихами, військовими діями, або іншими небезпеками, що призводять до нещасних випадків, травмування чи загибелі людей, та значних матеріальних збитків. Надзвичайні ситуації, які призводять до аварій та катастроф в різних сферах діяльності, відбувалися і відбуваються у всьому світі і у всіх країнах. Змінюється тільки причини, типи походження та характер надзвичайних ситуацій.

Тільки ретельне та об’єктивне вивчення причин виникнення надзвичайних ситуацій дасть можливість зрозуміти закономірності в їх розвитку та походженню і визначити умови безпечного функціонування технічних систем в їх взаємодії з людиною. Знання цих причин дасть можливість вжити своєчасні заходи по запобіганню надзвичайних ситуацій або зниження їх впливу на світ.

Знання причинно-наслідкового ланцюга формування надзвичайних ситуацій в конкретних умовах сучасного життя є гострою і актуальною проблемою. Для вирішення цієї проблеми немає безпечного науково-технічного обґрунтування.

Надзвичайні ситуації, як видно з обґрунтування – це явища багатопричинні, це комплекс порушень які мають місце в нормах, проектах, в технологічних процесах, та діях людини.

Тільки наявність комплексу таких порушень може призвести до надзвичайних ситуацій. З метою уникнення їх в майбутньому необхідно ретельно аналізувати причини виникнення кожної події. Людство повинно зрозуміти, щоб в процесі діяльності воно відчувало свою відповідальність, не створювало передумов для виникнення надзвичайних ситуацій. А при виникненні небезпеки змогла б їй протидіяти.

2. Види надзвичайних ситуацій.

Умовно надзвичайні ситуації можна розділити на ситуації мирного і воєнного часу. В будь-якому випадку, незалежно від часу, надзвичайні ситуації впливають на довкілля і безпеку життєдіяльності людини, є аварії, катастрофи, стихійні лиха, наслідки застосування хімічної та бактеріологічної зброї, зброї масового знищення, звичайних засобів ураження.

Аварії – це пошкодження, поломка або руйнування, спричинене технологічними чи природними чинниками.

Катастрофа – це раптове лихо або аварія значних масштабів, що супроводжується тяжкими трагічними наслідками (руйнація, загибель всього живого). Зазвичай аварії та катастрофи трапляються через конструктивні причини, або порушення технології та правил експлуатації обладнання, машин і механізмів, а також низьку трудову і технологічну дисципліну, відсутність належного нагляду за станом обладнання. Яскравим прикладом цього – є аварія на Чорнобильській атомній електростанції.

В процесі аварійних ситуацій в ряді випадків порушується виробничий процес і в атмосферу проникають різні отруйні речовини. При контакті з організмом людини вони можуть викликами травми, отруєння, захворювання і навіть смерть.

До таких отруйних речовин відноситься хлор-газ жовто-зеленого кольору з різким запахом. Аміак – безбарвний газ з різким запахом. Синильна кислота – безбарвна, прозора рідина. Фосген – безбарвний газ, отруйним являються його пари. Є ще ряд інших отруйних речовин, які в залежності від умов потрапляння в організм людини та доз, можуть виклика ти різні стани і смерть.

Стихійне лихо – це надзвичайне природне явище, що діє з великою руйнівною силою, завдає великої шкоди населенню, знищує матеріальні цінності.

Найпоширеніші стихійні лиха – пожежі, повені, землетруси, урагани і таке інше. Значна частина стихійних лих стаються незалежно від дії людини, але більшість їх зумовлена порушення екологічного стану, неконтрольованого використання природних багатств та значний вплив на формування водних ресурсів.

Тому запорукою уникнення і послаблення стихійних лих є вміле і науково-обґрунтоване використання природних ресурсів, зменшення втручання в природню екосистему та інші чинники.

3. Надзвичайні ситуації воєнного часу.

Надзвичайні ситуації військового стану в залежності від виду озброєння характеризується значними втратами живої сили (військових та цивільного населення), а також страшними руйнуваннями.

Сьогодні війни стали можливими і неминучими, оскільки суспільства розділяються на класи, а потреби ряду держав не обмежуються існуючими в них ресурсами. Особливістю сьогоденних військових дій є те, що в порівнянні з минулими війнами втрати цивільного населення перевищує втрат військових. Так серед загиблих у першій світовій війні 95% склали військовослужбовці, а 5% - мирне населення. У другій світовій війні загинуло половина військових, і половина мирних людей.

Сьогоднішні військові втручання забирають життя значної частини цивільного населення в порівнянні з військовими. Приблизно таке співвідношення втрат складає 70/30%. Постійне вдосконалення військового озброєння дає можливість вести війну дистанційно з використанням безпілотних систем та зброї далекобійної дії.

Надзвичайні ситуації воєнного часу зумовлені використанням зброї масового ураження. Насамперед це стосується використанням ядерної зброї, хімічної та бактеріологічної зброї.

Ядерна зброя призначена для масового знищення людей, ураження або руйнування промислових та військових об'єктів. Ядерна зброя характеризується ударною хвилею, світловим випромінюванням та проникною радіацією.

Ударна хвиля це поширення стиснутого повітря в усі боки від епіцентру вибуху з надзвичайною швидкістю. Вона здатна руйнувати все на своєму шляху (споруди, дерева, техніку тощо).

Світлове випромінювання являє собою потік променевої енергії, що включає ультрафіолетові, видимі та інфрачервоні промені. Світлове

випромінювання викликає загоряння всього на своєму шляху, що додатково призводить до руйнування.

Проникаюча радіація – це потік гамма-випромінювання, що витікають з ядерного вибуху. В залежності від сили ядерного вибуху та величини опромінення може настати миттєва смерть, або через деякий час, а також виникнення так званої променевої хвороби чи ряду онкологічних захворювань.

Сучасні війни не виключають використання хімічної та бактеріологічної зброї масового ураження. Хімічна зброя – це зброя дія якої ґрунтується на токсичних властивостях відповідних хімічних речовин. Отруйні речовини здатні уражати людей і тварин, заражати споруди, місцевість та водні джерела.

Швидкодіючі отруйні речовини (зарин, зоман, синильна кислота) уражають організм людини вже через кілька хвилин. Повільні отруйні речовини (іприт, фосген) мають період прихованої дії і призводять до ураження через деякий час.

Бактеріологічна зброя призначена для масового знищення живої сили, сільськогосподарських тварин і посівів. Основу бактеріологічної зброї складають хвороботворні мікроорганізми (бактерії, віруси, грибки). Біологічні засоби є збудниками різних видів захворювань людей і тварин. Для ураження сільськогосподарських тварин використовують збудників чуми, сибірської виразки та ін.

Культурні рослини і насадження знищують шляхом використання збудників хворіб злаків та технічних культур. Як біологічну так і хімічну зброю наносять при допомозі авіаційних бомб, боєприпасів реактивної артилерії; бойових частин ракет та різних засобів диверсійного використання.

4. Наслідки спричинені надзвичайними ситуаціями.

В усьому світі у різних галузях діяльності людини трапляються мільйони нещасних випадків, контузій, каліцтв, з яких значна кількість закінчується трагічно. Страждають люди всіх професій на виробництві, в побуті, на транспорті, але найбільш небезпечними є військові дії, які є непередбаченими і найбільш руйнівними.

Одна і та сама небезпека може реалізуватися в небажану дію через ряд причин, а відповідно мати різні наслідки. Форми небажаних наслідків бувають різноманітними. Це можуть бути: смерть, травми різної тяжкості, захворювання, руйнування будівель, споруд а також шкода навколишньому середовищу. За характером завданих ушкоджень від небезпеки – є рани, кровотечі, вивихи, переломи, відриви частин тіла, попадання осколків в організм людини, опік и та отруєння. Одні з них є видимі (відкриті рани, переломи кінцівок) тощо, і невидимі (поранення електричним струмом, струс мозку, отруєння).

Наслідки подій поділяються на індивідуальні, коли постраждала одна людина; та групові – при пошкодженні одночасно двоє і більше людей.

Соціальні наслідки - це погіршення здоров'я людини, зниження рівня працездатності, поява негативного ставлення до оточуючих, місця проживання, тощо.

Економічні наслідки визначаються матеріальними витратами на лікування постраждалих, на відновлення і відшкодування руйнувань.

Крім цього слід відмітити і моральні наслідки. Вони нічим не вимірюються, адже поновити чи компенсувати їх неможливо, особливо при інвалідному чи смертельному випадку.

Психофізіологічні наслідки визначаються кількістю часу, який необхідно для повного відновлення здоров'я травмованої особи.

В своїй суті людині притаманні інстинкти самозбереження, але ряд обставин нівелюють цей інстинкт і створюють умови для реалізації небезпек у небажані наслідки.

5. Способи захисту в умовах надзвичайних ситуацій.

В умовах надзвичайних ситуацій, коли людина не підготовлена до функціональних дій, значно погіршуються обставини, створюється загроза життю. Кожен громадянин в екстрених умовах повинен знати і пам'ятати необхідні дії, вміти захистити себе, свою сім'ю, та допомогти оточуючим.

Існуюче Міністерство з надзвичайних ситуацій зобов'язує створення відповідних органів на місцях у розрізі обласних та районних державних адміністрацій.

На об'єктах народного господарства та учбових закладах створюється орган цивільної оборони та захисту населення. Керівником таких органів є його керівник, а в навчальних закладах - ректори та директори. В їх обов'язок входить організація системи оповіщення, забезпечення колективів відповідними засобами, а при потребі впровадити евакуацію населення.

Захист в надзвичайних ситуаціях – це комплекс заходів, спрямованих на запобігання дії наслідків надзвичайних ситуацій, а в разі виникнення максимально послабити їх впливу на організм людини.

В сучасних умовах при надзвичайних ситуаціях безпека населення досягається на підставі чотирьох елементів:

- Евакуація населення. Вона здійснюється з тих місць, де існує реальний ризик і загроза існування. Особливо це актуально при природніх катаклізмах (повені, зсуви, пожежі), а особливо під час військових дій з використанням різного виду зброї.
- Колективні засоби захисту. Такий спосіб захисту є найбільш надійний. Він передбачає укриття в захисних спорудах і найчастіше використовується в сучасних військових конфліктах з використанням

сучасної зброї з викидом радіоактивних та отруйних речовин. В залежності від виду небезпек захисні споруди облаштовуються згідно затвердженим нормам для захисту населення від фізичних, хімічних, біологічних та інших шкідливих чинників.

- Засоби індивідуального захисту. В разі існуючого ризику попадання в організм радіоактивних, отруйних та інших речовин для особистого захисту використовують існуючі засоби індивідуального захисту. До них відносяться протигази, захисні маски, спеціальний одяг і взуття.
- Засоби медичної профілактики. Медичні засоби призначені для профілактики та надання медичної допомоги населенню, що потерпіло в надзвичайних ситуаціях. Знання і вміння надати медичну допомогу може врятувати життя, попередити чи зменшити ступінь ураження та підвищити стійкість організму до наявних небезпек.

Всім засобам і способам повинно передувати навчання основним правилам поведінки в умовах надзвичайних ситуаціях та надання першої медичної допомоги.

6. Особливості навчально- виховного процесу в умовах надзвичайних ситуацій.

Сучасне техносоціальне середовище та військові дії обумовлюють масштаби аварійності і тяжкість їх наслідків ставлять підвищені вимоги до функціонування всіх типів навчальних закладів.

З метою успішного проведення заходів по захисту колективу працівників і студентів коледжу в умовах надзвичайних ситуацій та військових дій, організовується цивільна оборона (Ц.О.). Основне завдання якої є організаційна робота, навчання колективу, а також здійснення контролю за дотриманням вимог безпеки в критичних ситуаціях. Орієнтовна схема структури цивільної оборони коледжу подана на сторінці 19.

В сучасних умовах людина повинна володіти здатністю сприймати і переробляти значний об'єм і інформації. Крім цього колективи, де знаходиться значна кількість людей, повинні своєчасно приймати правильні рішення, вміло і адекватно діяти в критичних ситуаціях.

Навчання в умовах небезпечних ситуацій, а особливо в умовах війни вимагає гнучкості психологічної підтримки та інноваційних заходів, зосереджуючись на створенні безпечного простору та подоланні втрат знань.

Важливим є те, щоб сформувати у студентів свідоме і відповідальне ставлення як до особистої безпеки, та і до безпеки оточуючих, прищепити базові знання та уміння визначати способи надійного захисту від надзвичайних подій, надавати особисто і взаємодопомогу потерпілим.

Освітні заклади використовують різноманітні платформи, адаптовані курси та інші заняття в цьому плані. Разом з тим викладачі повинні приділяти особливу увагу студентам, враховуючи їхній емоційний стан, а також надавати підтримку.

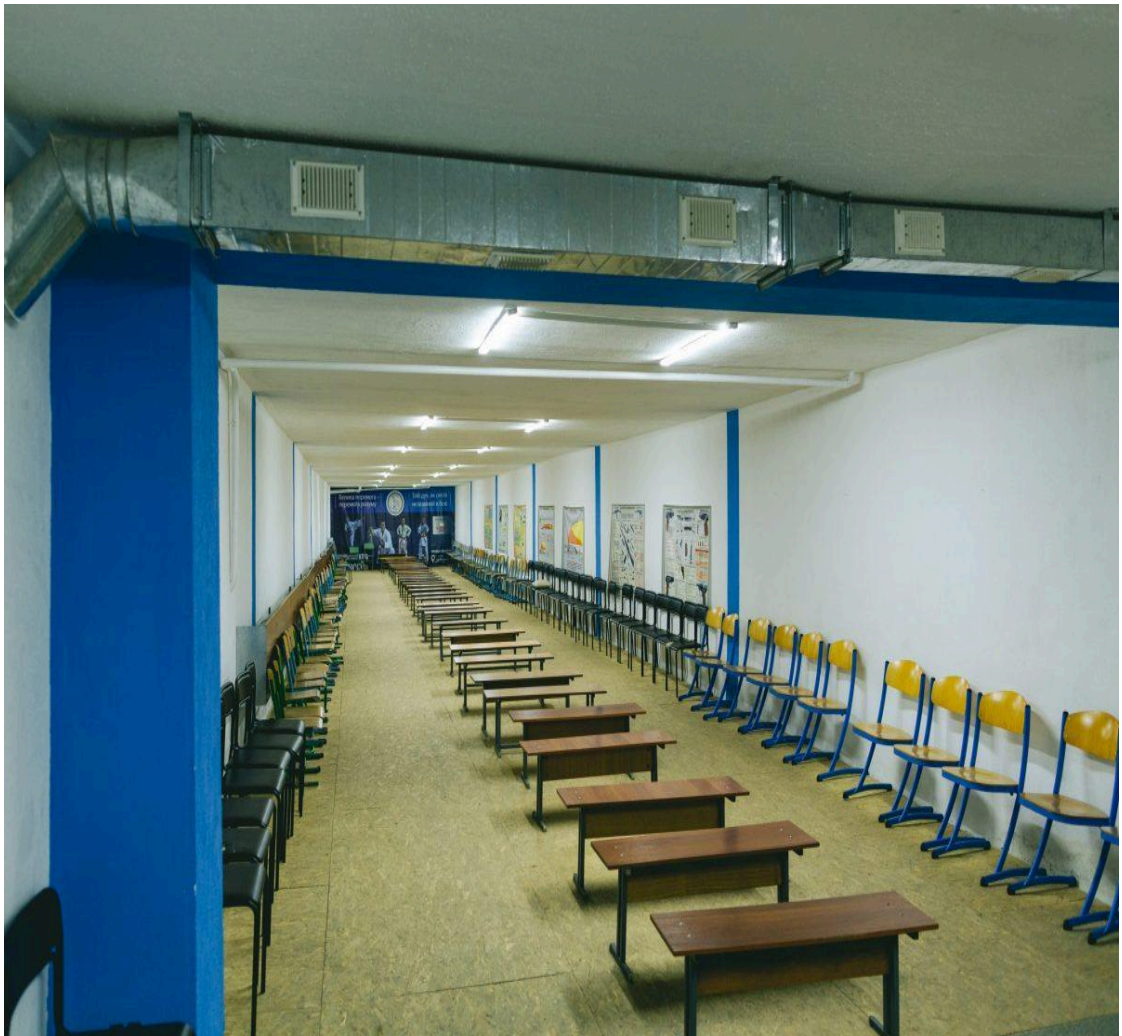
Освітній процес повинен бути гнучким з урахування нестабільних умов (повітряні тривоги, вимкнення електроенергії тощо). При цьому викладачі повинні діагностувати втрати знань та навичок, а також відновлювати навчальні втрати, приділяючи увагу систематизації та ущільненню тем програми.

Активно слід впроваджувати цифрові елементи для інтерактивного навчання та інших інноваційних методик. Слід не забувати, що військовий стан – це травма для всіх нас і особливо для підростаючого покоління.

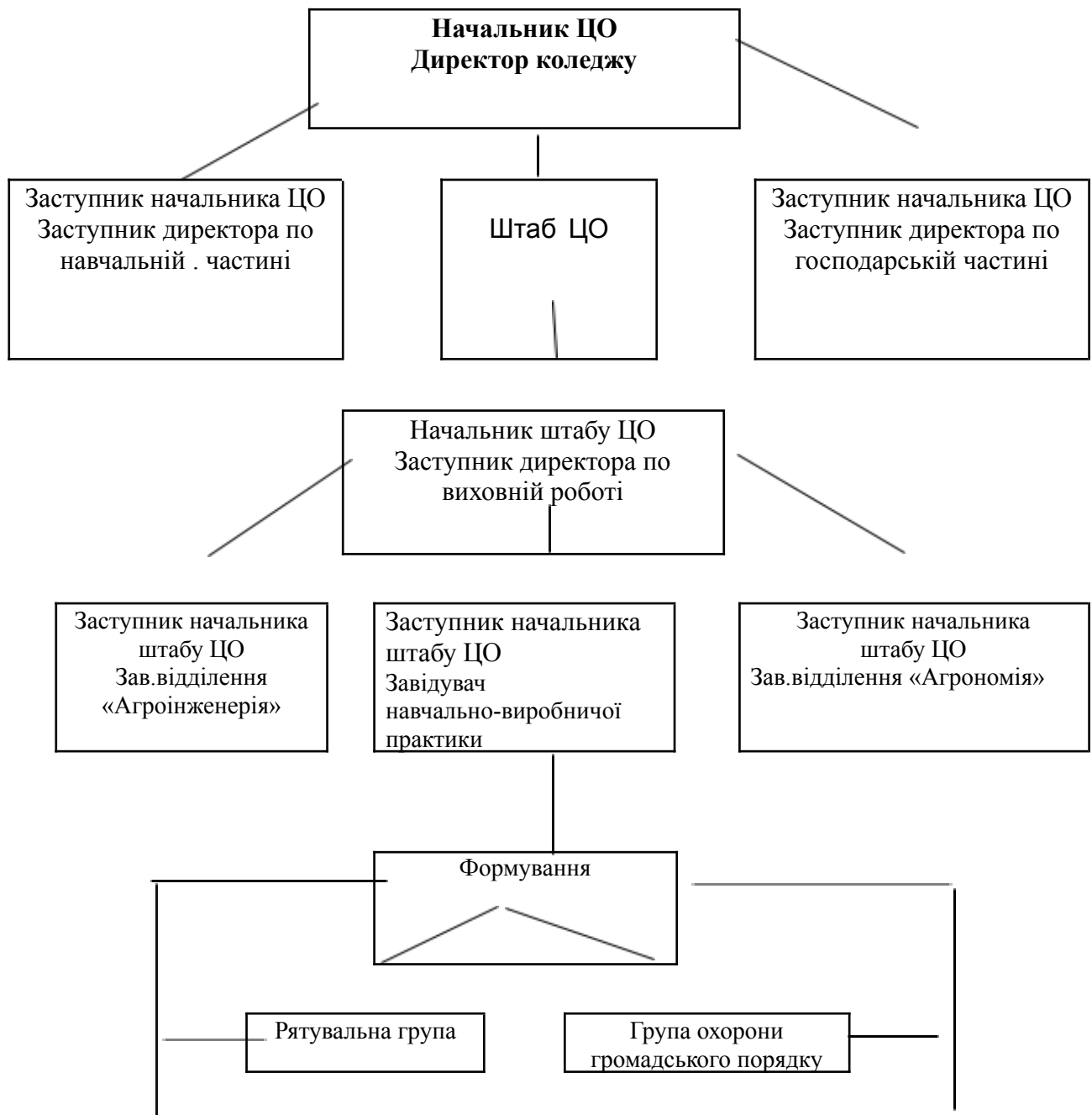
З метою запобігання можливих ушкоджень, травмування і смертей в надзвичайних ситуаціях, навчальними закладами встановлюється спеціальний режим. Рішенням дирекції та педагогічного колективу затверджується вид і режим навчального процесу. Наказом по навчальному закладі розробляється графік індивідуального, та дистанційного навчання. При цьому враховується вікові групи здобувачів освіти, та їх забезпеченість технічними засобами приймання і передачі навчальної інформації. Проводяться відповідні бесіди з викладачами та кураторами груп по питання дистанційного навчання.

Для отримання зворотної інформації рівня знань студентів у нашому коледжі періодично проводяться модулі та контрольні роботи з залученням студентів в навчальний заклад. В такому випадку слід враховувати час їх проведення з урахуванням безпеки колективу викладачів і студентів.

Як уже зазначалось, відповідного значення слід надавати попереднім інструктажам студентів, порядок і зміст яких залежить від ймовірних небезпек. Доцільно організувати поради на медичну тематику з залученням медичних працівників. Актуальним є навчання здобувачів освіти способів надання першої медичної допомоги потерпілим. Важливі обов'язки в цьому плані накладаються на кураторів навчальних груп, які окрім просвітницької роботи, повинні організувати студентів на певні дії у критичних ситуаціях.

**Схема організаційної структури цивільної оборони ВСП
«Золочівський фаховий коледж ЛНУП»**

Куратори груп
Групи студентів відділення
«Агроінженерія»

Куратори груп
Групи студентів відділення
«Агрономія»,

А	А	А	А	А	А	А	А	О	О	О	В	В	В	В	Т	Т	Т	Т	В	В	В	В
І	І	І	І	І	І	І	І	П	П	П	П	П	П	П	-	В	В	В	М	М	М	М
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Р	Р	Р	Р	1	Т	Т	Т	-	-	-	-
1	1	2	2	3	3	4	4	1	2	3	-	-	-	0	-	-	-	1	2	3	4	
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	3	4	1	2	3	4	0	0	0	0
3	4	6	7	6	7	6	7	2	4	4	0	0	0	0		0	0	0	5	5	5	5

Важливим елементом роботи навчального закладу в умовах надзвичайних ситуацій є облаштування відповідного укриття.

Якщо поблизу навчального закладу знаходиться облаштоване укриття загального користування, то ним може скористатися колектив студентів та викладачів. В іншому випадку адміністрація навчального закладу повинна подбати про облаштування відповідного укриття з урахуванням кількісного складу контингенту.

Деякі рекомендації для викладачів.

1. Бути уважним до різних викликів студентів, які переживають складні часи.
2. Починати заняття слід з укріплення почуття безпеки та стабільності.
3. Планувати раціонально виділяти теми, які студенти можуть успішно опанувати самостійно, згортати простіші теми та визначати матеріал, який вимагає ретельного опрацювання.
4. Постійно підтримувати зв'язок з студентами та їхніми батьками, встановлювати довірливі стосунки.
5. Пам'ятайте про свій емоційний стан, діліться своїми переживаннями з колегами та близькими, не трансформуйте негатив студентів.

Повномасштабна війна затруднила роботу не тільки всіх установ, але й освітніх закладів. Вона негативно вплинула на якість освітнього процесу,

поглибила наявні освітні проблеми, відобразилася на психоемоційному стані як студентів так і викладачів. Адже в умовах військового стану студенти мають обмежений доступ до освітнього процесу, потерпають від людських втрат рідних та близьких людей.

Тому особливого значення має психологічна підтримка здобувачів освіти, яка здійснюється спеціалістами – психологами, а також викладачами та кураторами груп, а в домашніх умовах – батьками та рідними студентів.

Список використаних літературних джерел

1. Бака М.М., та ін., Захист Вітчизни – К: «Вежа», 2006.
2. Буракова С.А., Охорона праці. – К: «Вища школа» 2011.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2025 № 1003 «Про початок навчального року під час **воєнного** стану в Україні»
4. Постанова про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України щодо забезпечення здобуття освіти в умовах воєнного стану. Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 929 від 26.06.2025
5. Ярошевська К.А., Ярошевський М.М., Безпека життєдіяльності.- Навчально-методичний центр по підготовці спеціалістів. 2007.

